

Структура, напрямки та форми діяльності шкільної психологічної служби в Україні

Вирішуючи таке широке коло завдань, яке було окреслено вище, ШПС функціонує на трьох наступних рівнях.

1. **Науковий:** ШПС - один з напрямків вікової та педагогічної психології, що вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості з метою розробки шляхів застосування психологічних знань; концепцій ШПС (її змісту, функцій, моделей). Цей рівень реалізують наукові співробітники;

2. **Прикладний** займається розробкою навчальних програм, створення підручників. Цей рівень реалізують педагоги, методисти, дидакти у співробітництві з психологами;

3. **Практичний** включає безпосередню роботу з дітьми і дорослими в школі. Реалізується практичними психологами. У діяльності ШПС існує два напрямки:

1) **актуальний**, орієнтований на розв'язання поточних проблем, подолання труднощів навчання та виховання, порушень поведінки, спілкування та діяльності;

2) **перспективний** має метою розвиток індивідуальності, формування готовності до самостійного життя, створення умов для розвитку кожної дитини. Цей напрямок відіграє провідну роль у діяльності ШПС. Його реалізація залежить від початкової та кінцевої мети взаємодії шкільного психолога із дитиною. Початкова передбачає визначення готовності до навчання, виявлення індивідуальних особливостей як основи пошуку оптимального співвідношення навчання і виховання. Кінцева мета полягає у формуванні психологічної готовності до життєвого (особистісного, професійного, соціального) самовизначення.

Професійні дії працівників ШПС реалізуються в таких основних видах діяльності.

Діагностика: соціальне і психолого-педагогічне обстеження всіх учасників навчального процесу; моніторинг змісту та умов індивідуального розвитку дітей та підлітків, визначення причин, що утруднюють розвиток та навчання.

Профілактика: систематична робота, спрямована на попередження відхилень у розвитку особистості, профілактику виникнення конфліктів та проблем у міжособистісних стосунках тощо.

Психологічна експертиза: визначення психічних якостей, здібностей та перспектив розвитку особистості, структури та змісту спілкування в колективі у відповідь на запити різних органів управління системи освіти, оцінка психолого-педагогічної ефективності нових технологій навчання та виховання тощо.

Психологічна прогностика: проектування змісту та напрямків індивідуального розвитку дитини, складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку групи, міжгрупових процесів, освітньої ситуації в цілому, участь у плануванні освітньої політики тощо.

Консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання та виховання, розвитку дітей та допомога органам державного управління освіти в оцінці професійної придатності педагогічних та управлінських кадрів.

Психолого-педагогічна корекція: здійснення психолого-педагогічних заходів для усунення відхилень в індивідуальному розвитку та поведінці, у міжособистісних та міжгрупових взаєминах, формування адекватної життєвої перспективи, подолання різних форм девіантної поведінки тощо.

Психологічна просвіта: підвищення психологічної культури всіх учасників навчально-виховного процесу, роз'яснення змісту, завдань психологічної служби.

Соціально-психологічна реабілітація: надання психолого-педагогічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу, які перебувають у кризовій ситуації, перенесли психічні травми, стреси, тяжкі хвороби тощо з метою адаптації до нових умов.

За особливостями організаційної структури вирізняють дві моделі ШПС.

1. Структурною одиницею є група психологів, що працює у районному (міському) відділі освіти (Угорщина, Чехія). У завдання психологів входить організація циклів лекцій; консультацій, семінарів, діагностика окремих школярів, розробка рекомендацій на її основі. Недоліком є відокремленість у роботі практичного психолога від навчально-виховного процесу в школі.

2. Структурною одиницею є посада практичного психолога в школі. Створюються кращі умови для аналізу конкретної ситуації в школі, психологічного клімату в педагогічному та учнівському колективах, наступності і послідовності психологічних впливів на конкретну особистість. Ця модель передбачає різноманітність змісту роботи (психопрофілактика, психокорекція, тренінг).

Для розвитку ШПС доцільним є поєднання обох моделей, що дасть можливість розподілення функцій (психолог у райво - просвітницька робота з керівниками; у школі - безпосередньо з дітьми).

Структура психологічної служби системи освіти в Україні

поєднує дві моделі її організації:

- о психологічна служба навчально-виховного закладу;
- о центри практичної психології відповідного рівня (районного, обласного, державного).

Психологічна служба, яка діє в закладах і установах системи освіти України, підпорядковується адміністративно керівникові закладу; методично - керівникові психологічної служби відповідного рівня (головному психологові). Психологічна служба навчального закладу включає посади психологів, соціальних педагогів, дефектологів, консультантів, логопедів та інших спеціалістів залежно від профілю навчального закладу.

Очолює психологічну службу навчально-виховного закладу психолог.

Діяльність психологічної служби в системі освіти України

Психологічна служба в структурі освіти є складовою частиною державної системи охорони фізичного і психічного здоров'я молодих громадян України і діє з метою виявлення і створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку особистості.

Служба забезпечує своєчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальних закладів.

Психологічна служба у своїй діяльності керується Конституцією України (254к/96-вр), Декларацією прав людини (995_015), Конвенцією про права дитини (995_021), Законами України "Про освіту" (1060-12), "Про загальну середню освіту" (651-14), чинним законодавством України та цим Положенням. (Пункт 1.3 із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН №439 (0570-01) від 07.06.2001)

Діяльність служби в системі освіти України забезпечується практичними психологами та соціальними педагогами, які мають вищу спеціальну освіту. За своїм статусом працівники служби належать до педагогічних працівників і, відповідно до чинного законодавства, користуються всіма правами і гарантіями, передбаченими для них.

Психологічна служба тісно співпрацює з органами охорони здоров'я, соціального захисту, сім'ї й молоді, внутрішніх справ, іншими зацікавленими відомствами, а також - із громадськими і благодійними організаціями.

Посади практичних психологів та соціальних педагогів уводяться в штати дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів системи загальної середньої освіти за умови наявності спеціалістів з фаховою освітою в межах коштів, передбачених єдиним кошторисом витрат, згідно з Типовими штатними нормативами закладів та установ освіти. (Пункт 1.7 в редакції Наказу МОН №439 (0570-01) від 07.06.2001)

Основні завдання

Завдання психологічної служби системи освіти України полягають:

- у сприянні повноцінному особистісному й інтелектуальному розвитку дітей на кожному віковому етапі, у створенні умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку
- у забезпеченні індивідуального підходу до кожної дитини на основі її психолого-педагогічного вивчення;
- у профілактиці і корекції відхилень в інтелектуальному і особистісному розвитку дитини.

Основними видами діяльності психологічної служби є:

1. Діагностика - психологічне обстеження дітей і підлітків, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального розвитку дітей та учнівської молоді, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;
2. Корекція - здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та індивідуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
3. Реабілітація - надання психолого-педагогічної допомоги дітям, підліткам, молоді, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
4. Профілактика - своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі тощо;
5. Прогностика - розробка, апробація і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямків індивідуального розвитку дитини та складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп, міжгрупових взаємин та освітньої ситуації у регіоні.

Психологічна служба системи освіти України функціонує на трьох рівнях:

1. Науковому, на якому вивчає закономірності психічного розвитку і формування особистості дитини з метою розробки методів і методик професійного застосування психологічних знань в умовах сучасної школи;
2. Прикладному, на якому здійснює соціально-психологічне забезпечення процесу навчання і виховання, включаючи розробку навчальних програм, підручників, професійну підготовку і підвищення кваліфікації фахівців;
3. Практичному, на якому забезпечує безпосередню роботу психологів, соціальних педагогів у навчальних закладах.

Діяльність психологічної служби включає такі головні напрямки:

1. Консультативно-методична допомога всім учасникам навчально-виховного процесу з питань навчання та виховання дітей і підлітків, допомога органам державного управління у плануванні освітньої діяльності;
2. Просвітницько-пропагандистська робота з підвищення психологічної культури в навчальних закладах та сім'ї;
3. Превентивне виховання (через засоби масової інформації, в ході вивчення шкільних предметів в рамках навчальних програм або як окремий предмет), метою якого є формування в учнів орієнтації на здоровий спосіб життя та захист психічного здоров'я, профілактика алкоголізму, наркоманії, СНІДу і злочинності серед неповнолітніх.

Розвиток практичної психології в значній мірі зумовило гуманізацію всієї педагогічної системи і призвело до виникнення служби практичної психології освіти в Російській Федерації.

Сьогодні психологічна служба є необхідним компонентом системи народної освіти, що забезпечує розвиток особистісного, інтелектуального та професійного потенціалу суспільства. Найважливішими умовами ефективності роботи служби є правильне розуміння психологом та педагогічними працівниками істини їх професійної взаємодії в єдиній системі освіти і виховання, взаємодоповнюваність позицій психолога і педагога в підході до дитини, у вирішенні проблем навчально-виховного закладу.

Психологічна служба здійснює свою діяльність в тісному контакті з батьками або особами, які їх замінюють, з органами опіки та піклування, інспекціями у справах неповнолітніх, представниками громадських організацій, що надають виховним закладам допомогу у вихованні та розвитку дітей і підлітків. Для забезпечення успішної роботи служби необхідні творчі контакти з медичними установами.

Основні цілі служби - сприяння формуванню підростаючого покоління, становленню індивідуальності і творчого ставлення до життя на всіх етапах дошкільного та шкільного дитинства; розвиток здібностей і схильностей дітей, вивчення особливостей їх психічного розвитку, визначення психологічних причин порушення особистості й інтелекту, профілактика подібних порушень.

Однією з основних цілей психологічної служби освіти є забезпечення психічного та психологічного здоров'я учнів *. Основу психічного здоров'я становить повноцінне психічний розвиток людини на всіх етапах онтогенезу.

Турбота про психологічний здоров'я передбачає увагу до внутрішнього світу дитини: до його почуттів і переживань, захоплень та інтересам, здібностям і знанням, його відношенню до себе, однолітків, дорослим, до навколишнього світу, що відбувається сімейних і суспільних подій, до життя як такої.

Головна мета психологічної служби освіти - психологічне здоров'я дітей - пов'язана насамперед із перспективним напрямком її діяльності, орієнтованим на своєчасне і повноцінне психічний і особистісний розвиток кожної дитини.

Ця мета може бути реалізована тільки тоді, коли психологічна служба забезпечує спадкоємність психологічного уваги до дитини на різних вікових етапах роботи з дітьми, коли відбувається стиківка уявлень, розуміння, умінь дорослих, що працюють з дітьми одного віку, і дорослих, що працюють з дітьми іншого віку.

Основні завдання психологічної служби освіти: 1) реалізація в роботі з дітьми можливостей, резервів розвитку кожного віку, 2) розвиток індивідуальних особливостей дітей - інтересів, здібностей, схильностей, почуттів, відносин, захоплень, життєвих планів і др.; 3) створення сприятливого для розвитку дитини психологічного клімату (в дитячому саду, інтернаті, школі тощо), який визначається перш за все організацією продуктивного спілкування дітей з дорослими та однолітками; 4) надання своєчасної психологічної допомоги та підтримки як дітям, так і їх батькам, вихователям, вчителям.

Психологічна служба освіти - не просто важлива частина цілісної системи освіти, вона - інтегральне явище, що являє собою єдність наукового,

прикладного, практичного та організаційного аспектів '.

науковий аспект шкільної психологічної служби визначає досягнення головної мети в її роботі, а саме: максимально сприяти психічному, особистісному та індивідуальному розвитку дітей, оскільки воно забезпечує до кінця шкільного навчання психологічну готовність випускників до самовизначення в самостійному дорослому житті.

Прикладний аспект передбачає використання психологічних знань всіма працівниками системи освіти, як при плануванні, так і при здійсненні своєї діяльності.

Практичний аспект забезпечують практичні психологи безпосередньо в дитячих садах, школах та інших установах системи освіти. Основний принцип діяльності, наприклад, шкільної психологічної служби - спільна робота психолога з педагогами та батьками. Положення психолога в школі непросте. Він здійснює взаємодію з учнями різного віку, їх вчителями та батьками; причому головним у цьому складному і різноманітному взаємодії є інтереси дитини як особистості, що формується.

Практичний психолог включається в роботу освітнього закладу як фахівець в галузі дитячої, педагогічної та соціальної психології. Він несе відповідальність за те, щоб професійно контролювати процес психічного розвитку учнів і забезпечувати основні психологічні умови, які найбільшою мірою сприяють цьому розвитку. В узагальненому вигляді ці умови можна представити так: 1) найбільш повна реалізація вікових можливостей і резервів розвитку (опора на сензитивні періоди, облік зон актуального та найближчого розвитку тощо); 2) розвиток індивідуальних особливостей учнів всередині кожного вікового періоду в ході навчання і виховання; 3) створення сприятливого психологічного клімату (в класі, школі, педколективі) з урахуванням специфіки спілкування і взаємовідносин у молодшому, підлітковому і юнакові-с к о м віці.

Структура психологічної служби освіти включає:

1. Науково-методичний центр з практичної психології при Міністерстві народної освіти.
2. Центри психологічної допомоги (центри психологічної допомоги та профорієнтації) при обласному (міському, районному) управлінні (відділ народної освіти або при місцевих органах влади).
3. Районні (міські, обласні) кабінети психологічної служби у відповідному управлінні (відділі) народної освіти.
4. Практичний психолог, що працює в освітньому закладі.

ПРАКТИЧНИЙ ПСИХОЛОГ В МОРІ ШКІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

I. ДІТИ НА ШКІЛЬНОМУ СТАРТІ І ТУРБОТИ ПСИХОЛОГА

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ І ПЕРШОКЛАСНИКІВ

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2. ПРОГРАМИ КОРЕКЦІЙНО — РОЗВИВАЮЧОЇ РОБОТИ З ДЕВІАНТНИМИ ДІТЬМИ

ПРОГРАМА ПСИХОКОРЕКЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ З ПОРУШЕННЯМИ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ

ПРОГРАМА ІГРОВОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ТРУДНОЩІВ СПІЛКУВАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ І МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

ЗАВДАННЯ І ЗАСОБИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ДИТЯЧОЇ ГІПЕРАКТИВНОСТІ І АГРЕСИВНОСТІ

СХЕМА ЗАНЯТЬ З ПСИХОГІМНАСТИКЕ

3. РОЛЬ ПСИХОЛОГА В ПРОФІЛАКТИЦІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНOSTІ УЧНІВ

СХЕМА ОБСТЕЖЕННЯ ДИТИНИ ПРИ ВСІХ ФОРМАХ ШКІЛЬНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

СХЕМА ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Розділ III РОБОТА ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА З СІМ'ЯМИ УЧНІВ

1. ДІАГНОСТИКА СІМ'Ї І СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

АНАЛІЗ ПОТРЕБ БАТЬКІВ У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

ПРИБЛИЗНА СХЕМА АНАЛІЗУ ОСОБЛИВОСТЕЙ І НЕДОЛІКІВ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

ТИПОВЕ СТАН СІМ'Ї

ОПИТУВАЛЬНИК АСВ (АНАЛІЗ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ)

ТЕСТ-ОПИТУВАЛЬНИК БАТЬКІВСЬКОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДІТЕЙ (А. Я. ВАРГА, В. о. СТОЛИЦЬ)

2. ЗАГАЛЬНА СХЕМА ДІАГНОСТИЧНОГО ПРОЦЕСУ В РОБОТІ З СІМ'ЄЮ

3. ОСНОВИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ

КОРЕКЦІЙНІ БАТЬКІВСЬКІ ГРУПИ

ВПРАВУ І СПРИЙНЯТТЯ ПОЧУТТІВ ДИТИНИ

ВПРАВА 2 ТРЕНІНГ ЕФЕКТИВНОГО ВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОМУНІКАЦІЇ БАТЬКО — ДИТИНА (Як будувати Я-сообщение)

ВПРАВА 3 ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ АКТИВ (МОВНИХ ПОВІДОМЛЕНЬ) БАТЬКІВ, АДРЕСОВАНИХ ДИТИНІ

МЕТОДИКА СІМЕЙНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ І КОРЕКЦІЇ ВЗАЄМИН БАТЬКІВ З ПІДЛІТКАМИ І ЮНАКАМИ

СІМЕЙНА ПСИХОТЕРАПІЯ ПРИ АКЦЕНТУАЦІЯХ ХАРАКТЕРУ У ПІДЛІТКІВ

РОЗДІЛ ІV ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА ШКІЛЬНОГО ПСИХОЛОГА

1. МЕТОДИ ПРОФДІАГНОСТИКИ УЧНІВ

СХЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ БЕСІДИ З УЧНЯМИ

МЕТОДИКА «МОТИВИ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ»

ТЕСТ Д. ГОЛЛАНДА З ВИЗНАЧЕННЯ ТИПУ ОСОБИСТОСТІ

ДИФЕРЕНЦІЙНО-ДІАГНОСТИЧНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК «Я ВОЛЮ»

ОПИТУВАЛЬНИК ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕВАГ

КАРТА ІНТЕРЕСІВ (модифікована методика А. Е. Голомштока)

ДЕСЯТЬ ПРАВИЛ ПСИХОЛОГА-ПРОФКОНСУЛЬТАНТА

КАРТА ПЕРВИННОЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЇ

3. АКТИВНІ МЕТОДИ ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЙ ТА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІ ІГРИ

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА ГРА

ГРА «ПРОФКОНСУЛЬТАЦІЯ» (для роботи з групою в 3-4 людини)

ПРОФЕСІЙНІ НАМІРИ І МОЖЛИВОСТІ УЧНІВ КЛАСУ